

László Márton

KULÁKGYILKOLÁS VADADON 1950-BEN

1950. július 20-áról 21-ére virradó éjszaka megölték a kuláknak nyilvánított Kiss István vadadi gazdálkodót. Alábbi írásunkban ennek a gyilkosságnak a hátterét próbálom vázolni a jelenleg rendelkezésre álló források alapján.

Kiss Istvánt 1950. július 20-án éjszaka vadadi házában vette őrizetbe Lőte László securitatus hadnagy, Tóth Zoltán és Adrian Turcu főtörzsőrmesterek, a Securitate szovátai irodájának beosztottjai, majd elindultak vele Csíkfalva felé.¹ 21-ére virradó éjjel, 2 óra körül Lőte telefonon értesítette Mihály Sándort, a Securitate Maros Megyei Hivatalának főnökét, hogy Kiss István, miközben gyalogosan kísérték a csíkfalvi milícia-őrök felé, lelökte a földre Lőtét, majd elszaladt, hogy megszökjön. Többszöri felszólításra sem állt meg, ezért fegyvert használtak, és lelőtték.

Mihály Sándor felvette a kapcsolatot Ioan C. Pogannal, a Marosvásárhelyi Törvényszék főügyészevel, és kimentek a helyszínre. Útközben felvették Molnár Miklós orvost, a Nyárádszeredai Járás Ideiglenes Bizottsága Egészségügyi Osztályának vezetőjét.² Amikor kikerkeztek (éjszaka 4 óra körül), a holttestet a Csíkfalva–Deményháza főúttól kb. 200 méterre feküdt, Tóth Zoltán és Adrian Turcu őrizték.³

Elmondásuk (és későbbi nyilatkozatuk) szerint éjszaka 12 óra körül Kiss Istvánt letartóztatták, majd gyalog a csíkfalvi milícia-őrök felé kísérték. Kiss István mellett jobbról haladt Lőte, 2–3 méterrel hátrább jobbról és balról Tóth Zoltán és Adrian Turcu. Mintegy 200 méterre a Csíkfalva–Deményháza főúttól, egy náddal benőtt híd közelében Kiss István – kihasználva a sötétséget – a földre lökte Lőtét, majd elszaladt a hídnál lévő nádas felé. Mivel a felszólításokra nem állt meg, és már kb. 20 méterre eltávolodott, a szolgálati pisztolyaikból kilőtt lövedékekkel lelőtték.⁴ Lőte Tóth Zol-

¹ Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala (A továbbiakban: MmNL), Belügyminisztérium Maros megyei Felügyelőség levéltára (a továbbiakban: BMmF–lt), 1235. sz. leltár, 194. sz. ügycsomó, 105–106.

² Uo.

³ Uo. 103.

⁴ Uo. 108., 109.

LÁSZLÓ MÁRTON

tánra és Turcura bírta a holttest őrzését, majd elment az első telefonkészülékig, és jelentette az eseményt. Fél kettő–két óra körül vette fel a kapcsolatot a nyárádszeredai törvényszéki orvossal, Molnár Miklóssal, és értesítette a feletteseit is az eseményről.⁵

A helyszínen Molnár Miklós megvizsgálta a holttestet. Az ő törvényszéki orvosi jelentése szerint a holttest a Csíkfalva–Deményháza főúttól mintegy 200 méterre, a főutat Vadaddal összekötő út „közvetlen szélén” [kiemelés tőlünk – L. M.] arcra borulva feküdt.⁶ A holttesten külső erőszak nyomai nem voltak. „Tarkóján egy kerek seb észlelhető [...] a homlokon látszik a kimeneti nyílás. Egy másik seb a bal lapocka táján észlelhető, a kimeneti nyílással a jobb mellkasfélen, az ötödik bordaközben a jobb mellbimbó szintjén.”⁷ Jelentése szerint a halált a kb. 16–20 méterről leadott két lövés okozta. A helyszíni vizsgálat megejtése után a kivizsgálást végzők a Securitate Szovátai Osztályára mentek, ahol elkészítették a szükséges jegyzőkönyveket.

Közben a faluból a Milícia több kulákot értesített, hogy jelenjenek meg a község-háza előtt, és hozzanak magukkal lapátokat és pokrócot.⁸ Balla Péter, Győrffi János, Győrffi Sándor, Bányai Győrffi György, Szakács Márton kuláknak minősített gazdákat gyűjtötték össze, majd kimentek velük a patak mellé, ahol egy fűzfa alatt volt Kiss István holtteste.⁹ A holttestet egy pokrócba tetették, a kiömlött vérré az út porát szóratták. A testet átvitték a patak mellől a Csíkfalva–Deményháza főúton túlra, egy rétre, ahol megásatták a sírt. A talaj köves volt, és, mivel a kirendeltek nem vittek magukkal csákányt, nagyon nehezen ment a munka, emiatt csak egy térdig érő gödröt tudtak ásni. Ebben temették el Kiss Istvánt, reggel 6 óra körül.

Kiss István felesége, Kiss Irma reggel felkereste a nem messze lakó Kiss Idát (Kiss Ida édesanyja testvére volt Kiss Istvánnak), „s mondta: Pistát elvitték az éjjel”, és megindultak utána, megkeresni.¹⁰ A falu végén látták a kifelé menő embereket, s követték őket, a határból, a fák mögöl nézték őket, de túl messze voltak, csak azt látták, amint összegyűlve voltak (valószínűleg ekkor ásták a sírt), majd szétszéledtek, és elindultak hazafelé.

Kiss Ida elmondása alapján a faluból kivezető út hídján túl, egy fűzfabokor egy helyen porral volt leszórva, s a por felitta a sok vért. Összeseperték a port, s abban megtaláltak Kiss István egyik fogát. A fogat s a véres port aztán eltemették a Kiss István háza udvarán álló kútgém tövébe.

⁵ Uo. 107.

⁶ Uo. 104.

⁷ Uo.

⁸ Beszélgetés Győrffi Sándorral 2008. október 25-én (született 1933-ban, születési és lakhely: Vadad).

⁹ Beszélgetés Kiss Idával (szül. 1920-ban, születési és lakhely: Vadad) és Győrffi Sándorral 2008. október 25-én (született 1933-ban, születési és lakhely: Vadad).

¹⁰ Beszélgetés Kiss Idával, 2008. október 25-én.

Másnap, 1950. július 22-én Mihály Sándor értesítette a Securitate Kolozsvár Tar-
tományi Igazgatóságát (Direcțiunea Regională de Securitate a Poporului Cluj), hogy
lelőtték Kiss Istvánt,¹¹ az eset kivizsgálását tartalmazó dossziét pedig július 24-én
felküldte oda.

A haláleset híre hamar elterjedt a vidéken, és az általános vélekedés az volt, hogy
szándékosan megtervezett gyilkosság történt. Kulákgyilkosság már történt egy évvel
korábban is, térben nagyon közel Vadadhoz: 1949. augusztus 9-éről 10-ére virradó éj-
szaka meggyilkolták a nyárádszeredai Kacsó István kulákot. A lakosság ugyanis nem
akart áttérni a szérűcséplésre, emiatt megfélemlítésből lelőtték az ismert gazdát.¹²

Az 1949. évi kulákgyilkosságról tudott a KB Titkársága is, hiszen az 1950. ok-
tóber 10–11-én tartott, a kollektivizálás alkalmával elkövetett törvénytelenégeket
vizsgáló RMP KB titkársági gyűlésen egy felolvasott jelentésre reagálva Luka László
megkérdezte: „Tavaly a szérűcséplés miatt gyilkoltak meg embereket Maros megyé-
ben?”¹³ Az akkori gyilkosság elkövetésével is ugyanazokat a személyeket gyanúsít-
ják a lakosok, Lőte Lászlót és Tóth Zoltánt. Az ürügy is ugyanaz volt, szökési kísérlet
közbeni fegyverhasználat.

De miért végeztek Kiss Istvánnal? A Securitate a kommunista rendszer terméke
volt, és annak az ideológiai meghatározottsága mentén működött. Amint a pártpro-
paganda a kulákokat állította be minden rossz okozójának vidéken, úgy az állambiz-
tonsági hivatal is megkülönböztető figyelemben részesítette őket: őket gyanúsították
mindenféle felforgató tevékenységgel, ha pedig más társadalmi csoportba tartozó sze-
mélyekhez kötődött a kihágás, akkor csakis kulákok lehettek a felbujtók.

1950. március 30-án utasították a Securitate Szóvátai Osztályát, hogy a kulákok
és más ellenséges elemek felbujtása esetén ne csak jelentsék a történeteket, hanem ala-
posabban nyomozzanak, a tettesek megtalálásáig.¹⁴ 1950 áprilisától a Securitate név
szerinti jegyzéket állított össze a kulákokról: 1950. április 3-án utasította a Securitate
Maros Megyei Hivatala az alárendelt securitatés osztályokat (Régen, Szováta, Hévíz)
a működési területükön lévő kulákok névjegyzékének összeállítására.¹⁵ Ez az utasítás
minden bizonnyal egy országos utasítás helyi végrehajtása volt. A kimutatást közsé-
genként kellett összeállítani, a kulákokat „veszélyességük” szerint három csoportba
kellett osztani, ennek szempontjai a múltbeli politikai tevékenység, illetve a fennálló
rendszerrel szembeni magatartás volt.

¹¹ BMmF-lt, 1235. sz. leltár, 194. sz. ügycsomó, 119.

¹² OPREA Marius: *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949–1989*. Iași, 2002, 127.

¹³ CĂTĂNUȘ, Dan – ROSKE, Octavian: *Colectivizarea agriculturii în România – Dimensiunea politică. 1949–1953*, București, 2000, 182.

¹⁴ BMmF-lt 1235. sz. leltár, 693. sz. ügycsomó, 45.

¹⁵ BMmF-lt 1235. sz. leltár, 120. sz. ügycsomó, 106.

LÁSZLÓ MÁRTON

Az első csoportba a legveszélyesebbnek tartott kulákok kerültek, akik 1944. augusztus 23-a után is „ellenséges magatartást” tanúsítottak – róluk személyi dossziét kellett összeállítani. A második csoportba azok a kulákok kerültek, akik múltbéli politikai tevékenységük miatt gyanúsnak minősültek, de akik nem nyilvánultak meg ellenségesen a rendszerrel szemben. A harmadik csoportba azokat sorolták be, akikről nem volt adat múltbéli politikai tevékenységre, és nem nyilvánultak meg ellenségesen a rendszerrel szemben.

A névjegyzékben ezek mellett feltüntették a személyi adatokat is (születés és keresztnév, születés ideje, és – feltételezhetően: lakhelye – édesanyja, apja neve). A „Múltbéli politikai tevékenysége” rovatban kellett feltüntetni, hogy az illető milyen párt tagja, illetve szimpatizánsa [!] volt. A „Jelenlegi politikai tevékenysége” rovatban az illető személy politikai tevékenységét kellett feltüntetni (pl. „szabotálja a kormány rendelkezéseit”, „a kollektív gazdaság ellen uszít”, „megrögzött sovíniszta” (şovínist înfocát). A „Megjegyzések” rovatban azt kellett feltüntetni, hogy az illető kuláknak volt-e személyi dossziéja az illető Osztálynál, és ha igen, annak számát.

A községi kimutatás után egy – járások szerinti – összesítőt is el kellett készíteni. A kimutatást 1950. április 10-éig kellett elkészíteni. Sajnos, nem áll még rendelkezésünkre ilyen kulák-névjegyzék, de minden bizonnyal a „veszélyességi fokozat” szerinti besorolás már egy bizonyos szelekciót eredményezett a potenciális áldozatok kiválasztásában.

A Securitate azonban nem állt meg a kulákok „passzív” megfigyelésénél és besorolásánál, és nem volt elég a kivizsgálásuk, megfélemlítésük sem. A Securitate-vezetők egyik, 1949-ben vagy 1950-ben tartott felkészítőjén engedélyezték a területi vezetőknek, hogy abban az esetben, ha a termésbegyűjtés sikeressége forog kockán egyes felbujtó kulákok miatt, és úgy ítélik meg a helyzetet, dönthetnek arról, hogy a felbujtó kulákat lelőjék, ha ezzel lázadások kitörését megelőzhetik.¹⁶ A veszélyesnek ítélt helyzetről tájékoztatniuk kellett a felettes szerveket, és a gyilkosságot szökési kísérletként vagy a Securitate-szervekkel szembeni tényleges ellenszegülésnek kellett beállítani.¹⁷ Ezek után döntött Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei Szolgálatának főnöke arról, hogy kulák minősítésű gazdákat gyilkoltat meg. Már csak az volt a kérdés, hogy hol és kinek oltsák ki az életét.

Miért pontosan Vadadra esett a választás? Mihály Sándor szerint ott „1948-ban egy lázadás volt, amikoris alig tudták megmenteni az illető csoportban lévő elvtár-

¹⁶ IANCU, Gheorghe – TĂRĂU, Virgiliu: Un episod din implicarea Securităţii în colectivizarea agriculturii româneşti. *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 37 (1998), 289.

¹⁷ Uo. Mihály Sándor (Alexandru) a Securitate Maros Megyei Ügyosztály (Serviciu) főnökének 1950. október 12-én adott nyilatkozata.

sak életét, akiknek az volt a feladatuk, hogy kivizsgálásra őrizetbe vegyenek egy volt hortista [!] csendőrt”.¹⁸

Mit tudnak erről a helybeliek? Egy volt csendőr, Kiss Gyula közlése szerint egyik helybeli, Fülöp Albert, kommunista párttag, 1945 után lejegyezte, hogy ki mit beszélt – valószínűleg jelentéseket írt, vagy legalábbis jelentett ezek alapján. 1948-ban egy bálban elvesztette a füzetet, és az Kiss Vencel volt csendőrhöz került, aki megtalálta lejegyezve a füzetben, hogy az ő édesapja, Kiss György nyilvános helyeken miket beszélt. Ezért este, amikor Fülöp Albert a fiával együtt jött haza egy szekér fával, Kiss Vencel a szekér után ballagó Fülöp Albertet belökte a sáncba, és szidalmazta, hogy miket is írogat össze az ő apjáról.¹⁹

Fülöp Albert ezek után értesítette a pártszerveket, és 1948. március 24-én kiszállt a faluba a mikházi őrsről a milicista, hogy őrizetbe vegye Kiss Vencelt, de harangozni kezdtek, és a falu haranglábjainál hirtelen összeszaladó helybeliek Kiss Vencel védelmére keltek, így nem tudták őt elvinni. A milicista elment, de még aznap éjjel egy teherautónyi katona szállt ki, és összegyűjtöttek 9 személyt: Kacsó Sándort, Kilyén Istvánt, id. Kiss Györgyöt, ifj. Kiss Györgyöt, Bányai Györgyöt, Boér Gyulát, Györffi Esztert, és a marosvásárhelyi Siguranțara (a Securitate elődje) vitték őket. Hathétnyi verés/vallatás után három hónapi börtönbüntetésre ítélték őket, amit a szamosújvári börtönben töltöttek le. Kiss Vencel az őrizetbevételi kísérlet után korondi rokonai segítségével az ottani erdőben bujkált, végül elfogták, és ő is börtönbüntetést kapott.

A szóbeli közlésről rendőrségi jelentés nem került elő, de egy dokumentum megerősíti, hogy nyolc falubeli személyt elítélt a kolozsvári katonai törvényszék egy csoportos ítélettel.²⁰ Bányai György és Kacsó Sándor 6–6 hónap, Kiss György 3 hónap és 1 nap, Varga Ferenc, Bányai Eszter, Kilyén István, Boér Gyula, Varga János 3–3 hónap börtönbüntetést kapott.²¹

Az eset miatt Vadadot „rebellis” falunak minősítették, kézenfekvő volt, hogy itt kell kezdeni a megfélemlítést, innen választottak ki egy embert bünbaknak. Az illető személyről egy iratcsomót kellett összeállítani, amelyben „ellenséges tevékenységét” dokumentálták.

Ezzel a céllal érkezhettek 1950. július 13-án Tóth Zoltán főtörzsőrmester Vadadra, ahol több helybeli párttaggal nyilatkozatot készíttetett, amelyben azok Kiss Istvánt

¹⁸ Uo. 290. „În comuna Vadu am mai avut un caz de rebeliune în 1948 cu care ocazie abia am putut salva viața tovarășilor din echipa respectivă care a avut misiunea de a ridica pe un fost jandarm hortist pentru cercetări.” Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei Hivatala főnökének 1950. október 12-én adott nyilatkozata.

¹⁹ Beszélgetés Kiss Gyulával 2008. október 25-én (születés és lakhely: Vadad).

²⁰ MmNL, Marosvásárhely rajoni Néptanács levéltára, 3/1951. sz. ügyiratcsomó, 66.

²¹ Az 475/1949-es dossziéval, az akkori BTK 258. és 261. pontjai alapján.

LÁSZLÓ MÁRTON

különféle „ellenséges” cselekményekkel vádolták. (Név szerint: Ráduly Sándor,²² a vadadi párt-alszervezet titkára, Máthé András,²³ a vadadi párt-alszervezet másod-titkára, Kiss Márton,²⁴ a Vadad községi Néptanács elnöke, Tinka Gyula²⁵ és Fülöp Albert²⁶ párttagok.) Mindegyikük nyilatkozatát román nyelven legépelték, majd magyarul felolvasták az illetőknek,²⁷ akik azt aláírták.

Máthé András, Kiss Márton, Ráduly Sándor nyilatkozata nagyrészt ugyanazt tartalmazza. Három dologgal vádolták Kiss Istvánt. Először is azzal, hogy amikor szekerrel az úton ment, azzal biztatta az ökreit, hogy „hí, demokrácia, ezután esztek demokráciát”, majd csúful káromkodott, és szidta a község és az ország vezetőit.²⁸ Másodszor, hogy nem végezte el a cukorrépa harmadik kapálását, és ezzel szabotálja a termést.²⁹ Harmadszor, hogy 1950. július 12-én több középgazdával beszélgetett (többek között Szakács Mártonnal és Kiss Ákossal), és arra biztatta őket, hogy ne álljanak be az akkor szerveződő kollektív gazdaságba, mert éhen fognak halni, és emiatt az említett gazdák a helyi Néptanácsnál kérték a beiratkozási nyilatkozatuk megsemmisítését.³⁰

Máthé András azzal is vádolta, hogy mióta a *Népújság* című napilapban egy cikkben leleplezték, azóta „mindenféle helyekre jár” (bujkál?), és emiatt nem fejezte be az aratást és a tarlóhántást.³¹ (A *Népújság* 1950. június 25-i számában valóban megjelent egy cikk, melyben Kiss Istvánt azzal vádolták, hogy 1945-ben döglött ökrének a húsát eladta a falubelieknek, és a bevételből 1947-ben kőistállót épített; hogy ugyanabban az évben a Lengyel József négygyerekes éhező szegényparasztnak nem adott kölcsön búzát; végül, hogy 1949-ben három hektár földjét eltitkolta, és nem fizetett utána mezőgazdasági adót.³²)

²² Ráduly Sándor öt elemi osztályt végzett, gazdálkodó volt. BMmF-lt, 1235. sz. leltár, 194. sz. ügyiratsomó, 112.

²³ Máthé Andre Varság községben született, gazdálkodó volt, öt elemi osztályt végzett. Uo., 110.

²⁴ Kiss Márton hét elemi osztályt végzett, gazdálkodó volt. Uo., 111.

²⁵ Tinka Gyula 1950-ben 20 éves volt. Alfaluban született, és „vagyonatlan földműves” volt. Hét elemi osztályt végzett, párttag volt. Declarație. Tinka Gyula. 1950. július 13. Uo., 113.

²⁶ Fülöp Albert 57 éves volt, négygyerekes özvegyember, négy elemi osztályt végzett. Uo., 114.

²⁷ Valószínűleg nem tudtak, vagy csak keveset románul.

²⁸ Uo., 110.

²⁹ Uo. 111.

³⁰ Uo. 112.

³¹ Uo. 110.

³² Vadad dolgozói leleplezték a kizsákmányoló, rémhírterjesztő, fosztogató kulákokat. *Népújság*, 1950. június 25., VII., 146. sz., 3.

Az akkor 20 éves Tinka Gyula (nincstelen földműves) kollektivizálás-ellenességgel vádolta Kiss Istvánt.³³ Fülöp Albert (a falu tehénpásztora a '40-es években) azzal vádolta Kiss Istvánt, hogy az 1940-1944 közötti időszakban feljelentette őt mint kommunistát, emiatt őt minden héten a csendőrök zaklatták.³⁴ Azt is elmondta, hogy amikor ő tehénpásztor volt, Kiss István megverte a fiát, mert a fiú által őrzött marhák bementek a földjére, és nagy kárt tettek benne. Emellett azzal is vádolta, hogy Kiss beperelte őt, és végül azzal is, hogy 1946-ban mint községi vezető, a szegényparasztokra túlzott burgonya-beszolgáltatást rótt, míg a gazdagparasztoakra kisebbeket, emiatt a szegényparasztok télire burgonya nélkül maradtak.

Mennyire hitelesek ezek a nyilatkozatok, illetve a nyilatkozó személyek? Egyesek közülük más helységben születtek (Tinka Gyula, Máthé Endre, Ráduly Sándor), így elképzelhető, hogy a falu „jöttmentek”-nek, idegeneknek tekintette őket, és ha nem emiatt, akkor a földnélküliségük (Tinka Gyula), illetve a foglalkozásuk okán (tehénpásztor) a falu gazdaközösségének perifériáján voltak.

Hogyan készülhettek a nyilatkozatok? A nyilatkozók szóbeli információit valakik megszerkesztették, majd román nyelven legéptették, és aláírtatták velük. Nem valószínű, hogy nyomást gyakoroltak volna rájuk, hiszen pl. Máthé András más újságban, saját nevében is nyilatkozott ellene, másrészt meg a gyilkosság után soha nem mondták, hogy kényszer alatt tették volna. Mi több, Ráduly Sándor a gyilkosság másnapján bíróságon tanúskodott az elhunyt ellen.

A felhozott vádpontok nevetségesek: a népi demokrácia elleni állítólagos kifakadás ürügyén az ország lakosságának többségét büntetni lehetett volna, hiszen a szegénység, a rossz élelmiszer- és áruellátás a lakosság nagy részét a rendszer ellen hangolta, és rengeteg hasonló megnyilatkozást jegyeztek fel, anélkül, hogy ilyen drasztikus ellenlépésekre került volna sor. A kollektivizálás elleni biztatás is elképzelhető, de ez sem volt egyedi vagy elszigetelt jelenség. A kapálás vagy aratás elmulasztása – ha valóban így volt – általában objektív okok miatt történt. A nagyobb földdel rendelkező gazdák 1949-ig részesművelésre kiadták területeik egy részét, vagy nap-szamosokat fogadtak. A kuláklisok összeállítását követően ez a gyakorlat nagyon kockázatosná vált, hiszen emiatt a gazdát – „kizsákmányolás” címén – kuláklisrá tették. Nem csoda, ha sokan így képtelenné váltak összes földjük megművelésére. Egszóval

³³ Konkrétan azzal, hogy ő „befolyásolt” egy falubeli asszonyt, Tóth Juliannát, aki azt híresztelte, hogy az ákosfalvi kollektivisták minden vagyonát felleltározták, és amikor egyikük levágott egy saját csirkét, megbüntették, és kidobták a kollektívából. Emellett azt is terjesztette, hogy az ottani kollektivisták hálnak éhen a teljesíthetetlen munkanormák miatt. BMmF-I, 1235. sz. leltár, 194. sz. ügyiratcsomó, 113.

³⁴ Uo., 114.

LÁSZLÓ MÁRTON

a nyilatkozatvétele csak a már eldöntött kivégzés megindoklásához szükséges írásos fedezet összegyűjtéseként értékelhető.

De hogyan váltak ennyire ellenségeivé saját falustársuknak a nyilatkozók? Elképzeltető, hogy az addigi módos gazda iránti irigység volt az egyik indítóok. (Egy visszaemlékezés szerint Kiss István cédulán fenyegetést kapott, mely szerint, ha nem osztja ki a gabonáját a szegények között, „vízhordó kalákát” csinálnak, azaz felgyűjtják a csűrét.³⁵) De a kommunista diktatúra volt a legfőbb felelős: a rendszer adta kezükbe a hatalmat, amivel ők hozzájárultak saját falustársuk életének kioltásához, anélkül csak irigykedő, áskálódó, végső soron tehetetlen emberek maradtak volna. De a rendszernek pontosan ilyen emberekre volt szüksége, és fel is használta őket saját céljaira. A kommunista rendszer volt az, amely folyamatosan hirdette az „osztályharcot”, a kulákság felszámolását. A vadadi párt-alapszervezet szinte mindegyik gyűlésén erről szónokoltak a járási küldött „elvtársak”.³⁶ De nemcsak szavakról volt szó: 1949–1950-ben munkatervvé vált a kulákokkal szembeni „osztályharc”,³⁷ és kimutatásokat kellett készíteni róluk.³⁸ És ezt a munkatervet végre is hajtották, legalábbis az 1950 első negyedévi munka-kiértékelésen a vadadi párt-alapszervezeti tagok jelentették, hogy „az osztályharc kellő képpen megy, mert a földmérésnél három kulákot lepleztünk le, amelyekről a kellő intézkedéseket meg is tettük”.³⁹

A nyilatkozatok felhasználásával Lőte 1950. július 20-án egy átiratot készített a Maros Megyei Securitate Hivatalnak, amelyben Kiss Istvánt „az adminisztratív és politikai szervek” akadályozásával vádolta. „Ellenséges tevékenységének” vázolósa után őrizetbe vételét és ügyének kivizsgálását javasolta, valamint a „legpéldásabb

³⁵ Beszélgetés Kiss Idával 2009. június 6-án.

³⁶ A vadadi párt-alapszervezet 1949. április 14-i gyűlésén Bartha járási kiküldött ismertette a helyi párttagokkal a kulákok megkülönböztetését a középparasztoktól; az 1949. augusztus 17-i gyűlésen Moldován járási küldött arról okított, hogy a kulákokkal szemben „a legélesebb osztályharcot alkalmazzuk”; 1950. március 31-én Siklói járási küldött feldolgozta számukra „a kulákságnak a mesterkedését”. MmNL, Román Kommunista Párt Maros megyei Bizottsága levéltára (A továbbiakban RKP-MmB-It), 141. sz. ügyiratcsomó, 136., 144; 199. sz. ügyiratcsomó, 166. (A továbbiakban RKP-MmB-It)

³⁷ A vadadi párt-alapszervezet 1949. április-júniusi munkatervében szerepel: „Osztályharcok megerősítése az ellenséggel szemben: [felelős] Máthé András”; az 1950. első negyedévi munkaterv tizedik pontja: „Fokozzuk az osztályharcot a kuláksággal szemben”; MmNL, RKP-MmB-It, 141. sz. ügyiratcsomó, 135; 199. sz. ügyiratcsomó, 161.

³⁸ A vadadi párt-alapszervezet 1950. február 12-i gyűlésén Siklói járási kiküldött feldolgozta a helyi párttagoknak, hogy kell „egy kimutatást készíteni azokról a kulákokról 1930-tól kezdve, amelyek esetleg ma is kulákok vagy voltak [sic!].” MmNL, RKP-MmB-It, 199. sz. ügyiratcsomó, 164.

³⁹ Valószínűleg kevesebb földet jelentettek be a valóságosnál, az adózás elkerülésére. MmNL, RKP-MmB-It, 199. sz. ügyiratcsomó, 168.

büntetés” kiszabását.⁴⁰ Jelentésében kissé csúsztatott (azaz az elvárásoknak megfelelően módosított), ugyanis pl. míg Fülöp Albert nyilatkozatában az áll, hogy minden héten csendőrök „vizsgálták és üldözték”,⁴¹ addig Lőte már azt írta, hogy Fülöpöt verték és gúnyt űztek belőle.⁴² Ugyanaznap Lőte László egy másik összefoglaló jelentést is írt, a „földművelők problémakör”-ben. Ebben Kiss Istvánt a kollektívizálás elleni agitációval vádolta, és azzal, hogy emiatt a kollektív gazdaságba már beátkozott tagok ki akarnak lépni abból.⁴³

A Kiss Istvánról szóló jelentést még aznap megkapta Mihály Sándor, és megparancsolta, hogy Kiss Istvánt még aznap vegyék őrizetbe, és küldjék el a Securitate Maros Megyei Hivatalához.⁴⁴

A kivégzés másnapján, 1950. június 21-én a Maros Megyei Ügyészség nyilvános bírósági ülésen Kiss István vádlott ügyét tárgyalta. Kiss István ugyanis még előzőleg idézést kapott az ügyészségtől⁴⁵ – azzal gyanúsították, hogy mintegy egy hektárnyi földterületet eltitkolt, hogy kisebb kötelező beszolgáltatást rójanak ki rá. A tárgyalást Nánási János bíró vezette, és részt vettek azon Mihai Pop és Petre Maistrancu népi ülnökök, Grünfeld Ella ügyész, Apolinaire Culinovschi jegyző.⁴⁶ A vádemelés ellentmondásos, az ülés iratanyagában a vádlott földterületének nagyságát többféleképpen adják meg, hasonlóképpen az eltitkolt földterületét is.⁴⁷ Ráadásul két másik tanú (Bányai Albert és Nagy Dániel) azt vallotta, hogy a községi Ideiglenes Bizottság tévedésből egy hektár kaszálót szántóföldként tüntetett fel Kiss István esetében. Mindezek ellenére a vádlottat egy és fél évi börtönre és teljes ingatlanvagyonának elkobzására ítélték! A per egy rosszindulatú komédia volt csupán, hogy a kivégzett vagyonát átjuttassák a megalakulandó kollektív gazdaságnak.

És ez nem volt egyedi eset. Egy 1950. őszi országos jelentés szerint addig csupán Maros megyében 27 esetben koboztak el ingatlanokat a törvényes formaságok betartásával (bírói tárgyalás ítéletének végrehajtásaképpen) öt esetben „illegálisan” (mindenféle bírósági eljárás nélkül), 20 esetben pedig a helyi néptanácsok „kezelésébe” vettek olyan ingatlanokat, amelyeket a kuláknak minősített tulajdonosok valamilyen

⁴⁰ BMmF-I, 1235. sz. leltár, 194. sz. ügyiratcsomó, 116–117.

⁴¹ Uo. 114.

⁴² Uo. 116–117.

⁴³ BMmF-I, 1235. sz. leltár, 693. sz. ügyiratcsomó, 58–59.

⁴⁴ BMmF-I, 1235. sz. leltár, 194. sz. ügyiratcsomó, 118.

⁴⁵ Beszélgetés Kiss Idával és Győrfi Sándorral 2009 júniusában.

⁴⁶ MmNL, Maros megyei Törvényszék levéltára, 502. sz. leltár, 496/1950. sz. ügyiratcsomó, számozatlan (az 1179/1950 sz. bírósági iratcsomóban az 1403/1950 számú bünyenyítő ítélet). Tanúként beidézték a vadadi Ráduly Sándor párttagot is.

⁴⁷ Az 183/1949 sz. törvényerejű rendelet, a 347/1949-es határozat, valamint a 212-es számú törvényerejű rendeletben feltüntetett, gazdasági bűncselekménnyel (szabotázssal) vádolták.

LÁSZLÓ MÁRTON

okból elhagytak, vagy elmenekültek, vagy elvitték őket, vagy nyomásgyakorlásra elhagyták a helységet (minden bizonnyal erőszak alkalmazásával). Épületeikbe legtöbbször a kollektív gazdaság székházát rendezték be.⁴⁸

Persze a folyamat nem volt véletlenszerű: a bírósági ítélettel végrehajtott 27 elkobzás esetében a meghozott ítéleteket Maros megye Ideiglenes Bizottságának mezőgazdasági ügyekért felelős személye, Bodor András sugalmazta. Voltak, akik megpróbálták ellenállni: azt a Stoica nevezetű bírót, aki egy ilyen ügyben különvéleményt fogalmazott meg, eltávolították a bírósági párt-alapszervezetből, ami szakmai pályafutása végét jelentette. (A pártból való kizárás a munkahelyről való eltávolítás előfeltétele volt.) Egyes párttagok a bírósági alapszervezetből nem értettek egyet a kizárással, őket a felettes pártszerv megfeddés után önkritikára kényszerítette.⁴⁹

Kiss István feleségét másnap kilakoltatták, egy szekényi ingóságot vihetett magával, amellyel Csíkfalvára ment egy rokonához. Kiss István állatai és földje a kollektív gazdaságé lett, háza pedig a kollektív gazdaság székháza.⁵⁰

A kivégzés után a kollektív gazdaság megalakításával kapcsolatos gyűlést tartottak a faluban, ahol Kiss Márton, a községi néptanács elnöke azt mondta a jelenlevőknek: „ha nem állnak be a kollektívbe, következhet más is.”⁵¹ Ezek után igen gyorsan ment a beiratkozás. Lőte László 1950. augusztus 5-én írt összefoglaló jelentésében jelentette, 87 család iratkozott be a vadadi kollektív gazdaságba, „a hangulat megfelelő”, és nem voltak semmiféle „esetek” Kiss István meggyilkolása kapcsán.⁵²

1950. augusztus 6-án már fel is avatták a vadadi Új Élet kollektív gazdaságot.

⁴⁸ Román Nemzeti Levéltár, Központi Intézmények Történeti Levéltára (ANIC), Román Kommunista Párt Központi Bizottsága, Mezőgazdasági Osztály levéltára (CC al PCR, Secția Agricola), 65/1950 sz. úgyiratcsomó, 255–296.

⁴⁹ Uo. 293–294.

⁵⁰ Beszélgetés Kiss Idával 2008. október 25-én.

⁵¹ Beszélgetés Györfi Sándorral 2008. október 25-én.

⁵² BMmF-It, 1235. sz. leltár, 693. sz. úgyiratcsomó, 60–62.